

QADRING BALAND BO'LSIN, ONA TILIM**Asilbek Abdurazzoqov**

*Xalqaro Innovatsion Universiteti 1 kurs magistri lingvistika ingliz tili
Qashqadaryo viloyati Qamashi tumani 89-umumiy o'rta ta'lim maktabi
ingliz tili fani o'qituvchisi
rn8027842@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tilining milliy o'zlikni anglash, ma'naviy merosni asrab-avaylash va avlodlar o'rtasidagi ma'naviy bog'liqlikni ta'minlashdagi o'rni yoritilgan. O'zbek tilining tarixiy taraqqiyoti, boy lug'aviy tarkibi, badiiy va ilmiy imkoniyatlari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, ona tiliga hurmat bilan munosabatda bo'lish, uning sofliqi va rivojini ta'minlash, yosh avlodning nutq madaniyatini shakllantirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Maqolada ona tilini asrash nafaqat tilshunoslarning, balki har bir fuqaroning ma'naviy va ijtimoiy mas'uliyati ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: ona tili, o'zbek tili, milliy o'zlik, ma'naviyat, til madaniyati, nutq madaniyati, milliy qadriyat, til taraqqiyoti, ma'naviy meros.

Kirish

Til — millatning mavjudligini namoyon etuvchi eng muhim ma'naviy qadriyatlardan biridir. Inson o'z fikri, his-tuyg'usi va dunyoqarashini, avvalo, til orqali ifodalaydi. Har bir xalqning tarixi, madaniyati, urf-odatlar va milliy tafakkuri uning tilida o'z aksini topadi. Shu ma'noda ona tili xalqning o'tmishi va bugunini kelajak avlod bilan bog'lovchi mustahkam ko'prikdir.

O'zbek tili uzoq tarixiy taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan, boy lug'at tarkibiga, rang-barang ifoda imkoniyatlariga ega bo'lgan tillardan biridir. Ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan ilmiy, badiiy va ma'naviy merosning katta qismi ona tilimiz orqali avlodlardan avlodga yetib kelgan. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ogahiy, Muqimiy, Furqat, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon va boshqa ijodkorlarning asarlari o'zbek tilining imkoniyatlarini namoyon etuvchi bebaho manbalardir.

Bugungi kunda ona tiliga bo'lgan hurmatni yanada kuchaytirish, uning nufuzini oshirish va yosh avlodga tilning qadr-qimmatini anglatish muhim vazifalardan biridir. Ayniqsa, globallashtirish va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda o'zbek tilining zamonaviy fan, ta'lim, texnologiya va ommaviy kommunikatsiya sohalarida faol qo'llanishini ta'minlash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Asosiy qism

Ona tili inson hayotida juda erta shakllana boshlaydi. Bola dunyoni anglashni, atrofidagi insonlar bilan muloqot qilishni va o'z fikrini ifodalashni ona tili orqali

o'rganadi. Dastlabki so'zlar, ona allasi, oiladagi suhbatlar va xalq og'zaki ijodi namunalari bolaning til haqidagi tasavvurini shakllantiradi. Shu sababli ona tili insonning shaxsiy va ma'naviy rivojlanishida beqiyos ahamiyatga ega. Til milliy o'zlikning asosiy belgilaridan biridir. Inson o'z ona tilini bilish orqali xalqining tarixi, madaniyati va qadriyatlariga yaqinlashadi. Til xalqning ko'p asrlik tajribasini o'zida saqlaydi. Maqollar, matallar, iboralar, dostonlar, ertaklar va qo'shiqlarda xalqning dunyoqarashi hamda hayotiy tajribasi mujassamlangan. O'zbek tilining boyligi, avvalo, uning lug'aviy tarkibida namoyon bo'ladi. Tilimizda insonning ruhiy holati, tabiat hodisalari, ijtimoiy munosabatlar va turli faoliyatlarni nozik ma'no farqlari bilan ifodalovchi ko'plab so'z va iboralar mavjud. Sinonimlarning keng qo'llanishi fikrni aniq, ta'sirchan va obrazli ifodalash imkonini beradi.

Ona tilining milliy madaniyatni saqlashdagi o'rni ham nihoyatda katta. Har bir xalqning urf-odatlar, an'analari, qadriyatlari, dunyoqarashi va hayotiy tajribasi, avvalo, uning tilida namoyon bo'ladi. Masalan, o'zbek tilidagi qarindoshlik, mehmondo'stlik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat kabi tushunchalarni ifodalovchi ko'plab so'z va iboralar xalqimizning asrlar davomida shakllangan ma'naviy qarashlarini aks ettiradi. Shu sababli tilni o'rganish orqali milliy madaniyatni ham chuqurroq anglash mumkin. O'zbek tilining boyligi xalq og'zaki ijodi namunalarida ham yaqqol ko'rinadi. Ertaklar, dostonlar, maqollar, matallar, topishmoqlar va xalq qo'shiqlari avloddan avlodga til orqali yetib kelgan. "Mehnat qilgan to'yadi", "Yaxshilik qil, dengizga ot", "Ilm — aql chirog'i" kabi maqollar xalqimizning hayotiy tajribasi va axloqiy qarashlarini qisqa, mazmunli shaklda ifodalaydi. Bunday boy merosni saqlash ona tilining davomiyligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Ona tilining rivojida kitobxonlik madaniyatining o'rni ham alohida ahamiyatga ega. Ko'p kitob o'qigan insonning so'z boyligi kengayadi, fikrini aniq va ravon ifodalash qobiliyati rivojlanadi. Ayniqsa, o'zbek adabiyotining mumtoz va zamonaviy namunalarini mutolaa qilish yoshlarning ona tiliga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Badiiy asarlar orqali o'quvchilar yangi so'zlar, iboralar va tasviriy vositalarni o'rganadilar.

Bugungi axborot makonida o'zbek tilining imkoniyatlarini kengaytirish ham muhim vazifalardan biridir. Internet saytlari, elektron kitoblar, mobil ilovalar, ta'lim platformalari va ijtimoiy tarmoqlarda sifatli o'zbekcha kontentning ko'payishi tilning zamonaviy kommunikatsiyadagi mavqeini mustahkamlaydi. Ayniqsa, yoshlar orasida o'zbek tilidagi ilmiy, ta'limiy va madaniy materiallarning ko'payishi ona tilidan foydalanish doirasini kengaytiradi. Shuningdek, davlat tilining ilmiy-texnik sohalarda faol qo'llanishi uning rivoji uchun muhim omildir. Zamonaviy fan va texnologiya tez sur'atlarda rivojlanayotgan bir paytda yangi tushunchalar va atamalarni o'zbek tilida ifodalash zarurati ortib bormoqda. Ilmiy terminlarning aniq, tushunarli va yagona shaklda qo'llanishi ta'lim sifati hamda ilmiy kommunikatsiya samaradorligini oshiradi.

Ona tilining sofliğini saqlash masalasida til me'yorlariga amal qilish ham muhimdir. Og'zaki va yozma nutqda ortiqcha so'zlardan, noto'g'ri qo'llanadigan iboralardan va imlo xatolaridan qochish kerak. Ayniqsa, ommaviy axborot vositalari, ta'lim muassasalari va internetdagi materiallarda adabiy til me'yorlariga rioya qilinishi keng jamoatchilikning nutq madaniyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tilning rivojlanishi uning boshqa tillar bilan aloqasini ham inkor etmaydi. Tarix davomida o'zbek tiliga turli tillardan ayrim so'zlar kirib kelgan va ular tilimizning lug'at tarkibidan o'rin olgan. Bunday jarayon tabiiy til hodisasi hisoblanadi. Muhimi, yangi so'z va atamalardan foydalanishda ularning ma'nosi, talaffuzi va o'zbek tilining grammatik xususiyatlariga mosligi hisobga olinishi lozim.

Yosh avlodni ona tiliga hurmat ruhida tarbiyalashda ta'lim muassasalarining vazifasi katta. Ona tili darslarini faqat grammatik qoidalarini o'rgatish bilan cheklamasdan, o'quvchilarda tilga nisbatan mehr va mas'uliyat tuyg'usini shakllantirish maqsadga muvofiq. She'r yodlash, insholar yozish, munozaralar tashkil etish, badiiy asarlarni tahlil qilish va ijodiy topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Ona tilining qadrini anglashda adabiyotning o'rni ham beqiyosdir. Badiiy adabiyot tilning go'zalligi va ifoda imkoniyatlarini namoyon etadi. Alisher Navoiyning ijodi o'zbek adabiy tilining taraqqiyotida alohida o'rin tutadi. Uning "Xamsa", "Lison ut-tayr", "Mahbub ul-qulub" kabi asarlarida tilning badiiy va falsafiy imkoniyatlari yuksak darajada namoyon bo'lgan. Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asari ham o'zbek tilining tarixiy va adabiy imkoniyatlarini o'rganishda muhim manbalardan biridir. Asarda tarixiy voqealar, geografik ma'lumotlar, tabiat tasvirlari va inson xarakterlari sodda hamda mazmunli tilda bayon qilingan.

Ona tilining taraqqiyotida XX asr o'zbek adabiyoti vakillarining ham hissasi katta. Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Oybek, G'afur G'ulom, Abdulla Qahhor kabi adiblar o'z asarlari orqali o'zbek adabiy tilining rivojiga katta hissa qo'shdilar. Ularning asarlarida xalqning hayoti, orzu-intilishlari va ruhiy kechinmalari ona tilining boy imkoniyatlari orqali ifodalangan. Ona tiliga hurmat faqat uni yaxshi ko'rish bilan cheklanmaydi. Tilga hurmat, avvalo, undan to'g'ri va o'rinli foydalanishda namoyon bo'ladi. So'zlarni to'g'ri talaffuz qilish, imlo qoidalariga rioya etish, gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish va nutq madaniyatini rivojlantirish har bir inson uchun muhimdir.

Ayniqsa, yoshlarning nutq madaniyatini shakllantirish masalasiga alohida e'tibor berish zarur. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi yoshlarning yozma va og'zaki nutqiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Qisqartmalar, aralash so'zlar va imlo qoidalariga rioya qilmaslik holatlari uchrab turadi. Bunday sharoitda yoshlarni adabiy til me'yorlariga amal qilishga o'rgatish muhim vazifalardan biridir. Biroq til rivojlanib boradigan tirik hodisa ekanligini ham unutmash kerak. Jamiyat

taraqqiyoti bilan tilga yangi soʻzlar kirib keladi, ayrim eski soʻzlar faol qoʻllanishdan chiqadi, yangi terminlar shakllanadi. Muhimi, yangi birliklarning oʻzbek tilining ichki imkoniyatlari va adabiy til meʼyorlariga mos ravishda qoʻllanishiga eʼtibor berishdir.

Oʻzbek tilining ilm-fan va texnologiya sohalarida rivojlanishi ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy ilmiy tushunchalarni oʻzbek tilida aniq ifodalash, ilmiy terminlarni tartibga solish va sifatli oʻquv adabiyotlarini yaratish tilning imkoniyatlarini kengaytiradi. Taʼlim jarayonida oʻzbek tilidagi ilmiy manbalarning koʻpayishi yoshlarning bilim olish imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

Ona tili va taʼlim bir-biri bilan chambarchas bogʻliq. Maktab va oliy taʼlim muassasalarida ona tilini oʻqitish orqali nafaqat grammatik bilimlar, balki oʻquvchilarning mustaqil fikrlashi, nutq madaniyati va milliy qadriyatlarga hurmati ham shakllantiriladi. Ona tili darslarida badiiy asarlar, maqollar, hikmatli soʻzlar va tarixiy manbalardan foydalanish oʻquvchilarning tilga boʻlgan qiziqishini oshiradi.

Oila ham ona tilini asrash va rivojlantirishda muhim oʻrin tutadi. Bola birinchi til koʻnikmalarini oilada egallaydi. Oiladagi nutqning ravonligi, soʻz boyligi va madaniyati bolaning keyingi nutqiy rivojiga taʼsir koʻrsatadi. Shu sababli ota-onalar farzandlari bilan imkon qadar adabiy tilda, mazmunli va chiroyli muloqot qilishlari maqsadga muvofiq.

Ona tilini asrash milliy madaniyatni asrash bilan chambarchas bogʻliq. Til yoʻqolsa, xalqning tarixiy xotirasi va maʼnaviy merosining muayyan qismi ham zaiflashadi. Shuning uchun ona tiliga eʼtibor kelajak avlodning maʼnaviy dunyosiga eʼtibor berish demakdir. Bugungi yoshlar zimmasida ona tilining rivojiga munosib hissa qoʻshish vazifasi turibdi. Kitob oʻqish, badiiy adabiyot bilan tanishish, oʻzbek tilida ijod qilish, ilmiy maqolalar yozish, nutq madaniyatini rivojlantirish va til meʼyorlariga amal qilish orqali har bir inson ona tilining ravnaqiga oʻz hissasini qoʻsha oladi. Ona tilining kelajagi uni sevuvchi, qadrllovchi va undan toʻgʻri foydalanadigan avlodga bogʻliq. Tilni faqat bayram va tadbirlarda madh etish emas, balki kundalik hayotda unga hurmat bilan munosabatda boʻlish muhimdir. Toʻgʻri yozish, toʻgʻri soʻzlash, kitob oʻqish va tilning boy imkoniyatlaridan foydalanish ona tiliga boʻlgan amaliy hurmatning ifodasidir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ona tili millatning maʼnaviy boyligi, tarixiy xotirasi va milliy oʻzligini aks ettiruvchi bebaho qadriyatdir. Oʻzbek tili asrlar davomida xalqimizning hayoti, madaniyati, ilm-fani va adabiyoti bilan birgalikda rivojlanib kelgan.

Ona tilini asrash va rivojlantirish faqat tilshunos olimlar yoki oʻqituvchilarning vazifasi emas, balki jamiyatning har bir aʼzosi uchun muhim masʼuliyatdir. Ayniqsa, yosh avlodga ona tilining qadrini anglatish, ularning nutq madaniyatini rivojlantirish va oʻzbek tilidan toʻgʻri foydalanish koʻnikmalarini shakllantirish kelajak uchun

muhim ahamiyatga ega. Bugungi globallashuv sharoitida boshqa tillarni o'rganish bilan bir qatorda ona tiliga bo'lgan hurmatni saqlab qolish zarur. Chet tillarini bilish insonning bilim va imkoniyatlarini kengaytirsa, ona tilini mukammal bilish uning milliy o'zligini mustahkamlaydi.

Shunday ekan, ona tilimizni sevish, uni asrash, boyitish va kelajak avlodga sof hamda boy holatda yetkazish har birimizning burchimizdir. Zero, ona tilining qadri baland bo'lsa, milliy ma'naviyatimiz ham yuksak bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alisher Navoiy. Muhokamat ul-lug'atayn. – Toshkent: Fan, 2000. – 112 b.
2. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. – 208 b.
3. Qodirov M., Ne'matov H., Rasulov R., Bozorov O. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1995. – 248 b.
4. Hojiyev A. O'zbek tili leksikologiyasi. – Toshkent: Fan, 1981. – 200 b.
5. Mahmudov N. Til va millat. – Toshkent: O'zbekiston, 2004. – 96 b.
6. Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Talqin, 2005. – 272 b.